

DÜŞÜNENLERİN FORUMU

Türk dilinin günümüzdeki gelişmeleri ve sorunlarıyla ilgili forumda (soldan sağa doğru) Nüvit Özdoğru, Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Macit Gökberk ve Ali Gevgilili bir arada görülüyor.

GÜNÜMÜZDE TÜRK DİLİ

• ALİ GEVGİLİ — «Dil, bir toplumu oluşturan en önemli kurumlardan birisidir. Öyle ki, toplumların ilerlemesiyle dilin yaptığı aşamalar arasında derin ilişkiler vardır.

Son yüzyıl içinde Türkiye'de beliren köklü değişiklikler Türk diline de baş döndürücü bir biçimde yansımıştır. Bugünkü forumumuzda Türkçenin değişme nedenleri, günümüzdeki durumu ve sorunları tartışılacaktır.

Türk Dil Kurumu Genel Başkanı olarak, Türkçemizin geçirdiği evrimi ve bu değişikliklere yol açan etkenleri tarihsel bir bakış açısıyla nasıl değerlendirdiyseniz sayın Prof. Gökberk?»

ULUSÇULUK VE HALKA DÖNÜŞ, DİLDE ÖZLEŞMEYİ YARATTI

• Prof. GÖKBERK — «Türk dilinin büyük bir değişme ve gelişme gösterdiği bir gerçektir. Bu değişim sürecinin başlangıcı olarak Tanzimat'ı alabiliriz. Çünkü Tanzimat, Türk ulusunun yüzyıllar boyunca içinde bulunduğu İslam kültür çevresinden çıkıp Batı kültürüne yönelmesi hareketidir. O dönemde Batı kültürüne hakim olan ve Batı toplumlarının gelişmelerine yön veren ulusçuluk akımı, Türk dilinde de değişimlere yol açan başlıca etkenlerdir. Ulusçuluk, her şeyden önce, tarihsel bir insan grubunun kendi benliğine ve öz değerlerine önemsenmesi, bunları araması demektir. Dil, ulus bilincinin varlığını yansıtan en önemli unsurlardan birisidir.

Ancak, imparatorluk Türkiye'si ulusları birleştirici bir unsur olmak zorunda bulunduğu için, ulusal bilinci imparatorluk dağılıncaya kadar öne sürmemiştir. Evrensel gerçeğe ulus ayrılıklarını yok etmek isteyen İslam ümmet düşüncesinden ayrılmak, Tanzimat ile birlikte gerçekleşen bir aşamadır.

Bundan sonraki aşamada, Atatürk'ün laiklik, halkçılık ve devrimci ilkeleri dilde de yeni gelişmeler yol açmıştır. Laiklik Arapçadan kopmayı sağlamıştır. Halka dönüklük, halkın kendi öz dilinin kullanılmasını gerektirmiştir. Osmanlıca, öğrenilmesi çaba isteyen karma bir dildir. Yeni kültür değerlerini halka mal etmek zorluğu, halkın daha rahatça anlayacağı, onun değerleriyle oluşan bir dil geliştirilmesini sağlamıştır.

KATILANLAR

Prof. Dr. Macit GÖKBERK (Türk Dil Kurumu Genel Başkanı), Prof. Dr. Mehmet KAPLAN (İstanbul Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi), Nüvit ÖZDOĞRU (Tiyatro adamı)

Yöneten: ALİ GEVGİLİ

minde edebiyatın rolü sizce nedir? Dil ve edebiyat ilişkileri Türkçeyi dünden bugüne nereye getirmiştir?»

• Prof. KAPLAN — «Hayatta cereyan eden herşey, dil'e akseder. Bu bakımdan dil ile hayat arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Türk tarihi ne gibi safhalar geçirmişse, dil de aynı safhaları yaşamıştır. Türk toplumu başlıca üç medeniyet merhalesinden geçmiştir ve bugün dilimizde bu üç dönemin etkilerini görmek mümkündür:

1 İslamîlikten önceki dönemde Türkler atlı göçebe hayat tarzını yaşıyorlardı. Yabancı tesirleri pek fazla olmamakla birlikte Türkler o dönemde budizm ve manevizm'in etkisi altında kalmış, Türkçeye bu medeniyetlerden pek çok unsur girmiştir.

2 İslamîlik döneminin başlıca özelliği, çok daha kompleks bir hayatın teşekkül etmesidir. Osmanlıca, esas itibarıyla, İslam medeniyetini ifade eden bir dildir; küçük bir zümrenin dili değildir. Yanlış olarak «Osmanlıca» adı verilen bu dil, büyük bir medeniyet devresinin dilidir. Türklerden önce yerleşik medeniyete geçmiş olan toplumlardan, Araplardan, Farslardan ve Bizanslılardan pek çok unsuru kelimelerleriyle birlikte almışlardır. Köylere kadar yayılan tekke edebiyatı da, halk dili ile İslam kültürünü birleştiren Yunus Emre'yle yepyeni bir medeniyet dili teşekkül ettirmiştir.

Her medeniyet kendisine uygun maddi ve manevi unsurları ihtiva eden bir bütündür ve her safhasının kendine vergi bir lügati vardır. Mesela, «çarşı» orta çağın ticaret ve iktisat dünyasını aktiren kelimedir. Osmanlıca ise, her safhasını hâlâ tam kavrayamadığımız bir medeniyet

Türkiye'ye soktuğu çeşitli esya ve âdetler de dile yeni kelimeler getirmiştir.

• İmparatorluk yerine milli devletin geçmesi, dil değişiminde mühim âmillerden birisidir. Milletın zaten asırlar boyunca kendi hayatını aktirdiği kendi dili vardı. Halkçılık prensibinin benimsenmesiyle, o canlı halk dili kısa zamanda yazı dili haline gelmiştir. 1910'da başlayan bu hareket çok zengin bir edebiyat yaratmıştır.

Halka gidis hareketi Cumhuriyet ile yeni bir şekil almıştır. Okulların köye gitmesi, köylü çocukların eserler yazmaları, Anadolu'da kullanılan binlerce kelimenin edebiyata geçmesini sağlamıştır.

Atatürk, bu arada bir de Dil Kurumu kurmuştur. Dilde daha önceki değişiklikler, yeni sosyal ve politik gelişmelerin tesiriyle olmuştur. Dil Kurumu dildeki değişimi daha şuurulu, daha ilmi ve sistematik hale getiren müesseseye vazifesini görmüştür. Ancak burada olumlu ve olumsuz yanlar vardır.

DEĞİŞME, ESKİDEN KOPMA DEĞİLDİR

Osmanlı medreselerinde Türk dilini inceleyen hiç bir dal yokken, Cumhuriyet'te Türk dili üniversiteler tarafından bir ilim dalı olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Dil Kurumu, bilhassa taramalar vasıtasıyla çok faydalı eserler neşretmiştir. Dil Kurumu'nun müspet faaliyetlerinden birisi, Türkçeyi istilâ eden yabancı kelimelere karşı çok kuvvetli bir baraj kurmasıdır. Özellikle ilim terimlerinde Kurum mühim bir rol oynamıştır.

Bugünkü Türkçe bütün bu tarihi oluşun neticesidir. Dil

yolun, «Halk dilini benimsemek olduğunu» açık seçik ortaya koymuştur.

Ancak, müslümanlar aktörliğe rağbet etmediklerinden sahne sanatları azınlık yurttaşlarına kalmıştır. Türkçe, bunların azınlık şiveleriyle konuşuluyor; «bayram» yerine «baryam», «çıplak» yerine «çılbağ gibi söyleyiş yanlışlıkları yapıyordu. Bu sırada, Menâpizade Nuri Bey sahne dilini düzeltmeye çalışıyordu.

Özellikle Atatürk'le birlikte, Türkçenin sadeleşmesi hızlandırdı ve kısa bir sürede uzun yollar alındı. Terimlerin yanı sıra, yavaş yavaş aşınmaya başlamış olan ve halk tarafından benimsenmeyen kelimeler de değiştirildi. Bu yeni kelimelerin bir kısmı tuttu, bir kısmı tutmadı. Yeni kelimelerin tutması için aşırı çaba gösterenler de çıktı. Ne var ki, aşırılık gösterenler bir yerde denge sağlamakta yararlı oldular. Onlar sayesinde daha ortada bir yerde uzlaşmak mümkün oldu.

TİYATRO, YAŞAYAN DİLİ KULLANIR

Tiyatronun görevi yeni kelimeleri tanıtmak ve yerleştirmek değildir. Bu görev, televizyon gibi yayın araçlarına düşer. Özellikle gerçekçi oyunlarda yeni türetilen ve halkın henüz kullanmadığı kelimelerin kullanılmasına karşılık, «Şinasi», «Tiyatroda kişiler, kişiliklerine göre konuşması gerektiğini» söylerken en doğru ilkeyi göstermişti. Alışılmamış kelimeler, sahnede kullanıldığında halkta tepki yaratıyor. Bugün Türkçeyi çok iyi kullanan yazarların yanı sıra aşırı öz Türkçe kelimelerle dolu eserlerle de karşılaşılıyor. Tiyatroda bu bir denge sizlik yaratır. Sözeleşmiş, fazla okuma yazması olmayan orta düzeyde bir kişinin, «Tüm olanaklarını kullanacağım, yepyeni bir yaşamım olacak örneğin» diye konuşması gerçeğe aykırı düşer. Bunun yaşayan ve halk tarafından benimsenmiş Türkçesi, «Bütün imkânlarımızı kullanacağım, yeni bir hayatım olacak mesela»dır. Halkın «mesela» yerine rahatlıkla «örneğin» dediği gün, bu kelimeyi de sahneye getireceğiz.

Batı kültürüne hakim olan ve Batı toplumlarının gelişmelerine yön veren ulusçuluk akımı, Türk dilinde de değişmelere yol açan başlıca etkidir. Ulusçuluk, her şeyden önce, tarihsel bir insan grubunun kendi benliğine ve öz değerlerine dönmesi, bunları araması demektir. Dil, ulus bilincinin varlığını yansıtan en önemli unsurlardan birisidir.

Ancak, imparatorluk Türkiyesi ulusları birleştirici bir unsur olmak zorunda bulunduğundan, ulusal bilinci imparatorluk dağılıncaya kadar öne sürememiştir. Evrensel çerçevede ulus ayrıklarını yok etmek isteyen İslâm ümmet düşüncesinden ayrılmak, Tanzimat ile birlikte gerçekleşen bir aşamadır.

Bundan sonraki aşamada, Atatürk'ün lâiklik, halkçılık ve devrimcilik ilkeleri dilde de yeni gelişmelere yol açmıştır. Lâiklik Arapçadan kopmayı sağlamıştır. Halka dönüklük, halkın kendi öz dilinin kullanılmasını gerektirmiştir. Osmanlıca, öğrenilmesi çaba isteyen karma bir dildir. Yeni kültür değerlerini halka mal etmek zorluğu, halkın daha rahatça anlayacağı, onun değerleriyle oluşan bir dil geliştirilmesini sağlamıştır.

ENDÜSTRİ ÇAĞI, BİLGİN Halka İNMEİNİ GEREKTİRİR

Devrimcilik ise, yeni değerlere uyum yolunda bir dinamizmdir. Türkiye bugün tarım toplumundan bir sanayi toplumuna dönüşmektedir. Endüstri çağı, her şeyden önce, bilimi, matematiği doğa bilimlerini gerektirir. Bilgilerin aktarıcısı, taşıyıcısı dildir. Dil ne kadar rahat olursa, bilgiler geniş yığınlara o kadar kolay aktarılabilir. Osmanlıca, halk yığınlarından gelen bir bilgi kadrosuna ihtiyacı olmayan bir mutlu azınlığın diliydi. Oysa, bugün, toplum olarak yaşamamız için halk yığınlarına uzanan bir bilgi kadrosu zorunludur. Türkçedeki özleşme hareketi, zaten başlamış olan bir gelişimin artık tarihsel zorunluluk olarak ele alınmasıdır.»

OSMANLİCA; İSLÂM MEDENİYETİNİ İFADE EDEN BİR DİLDİR

• GEVGİLİLİ — «Bir toplumun dilinin gelişiminde edebiyat vazgeçilmez roller oynar. Sayın Prof. Kaplan, özellikle Türk dilinin geliş-

1 İslâmlıktan önceki dönemde Türkler atlı göçebe hayat tarzını yaşıyorlardı. Yabancı tesirleri pek fazla olmamakla birlikte Türkler o dönemde budizm ve manevizm'in etkisi altında kalmış, Türkçeye bu medeniyetlerden pek çok unsur almışlardır.

2 İslâmlık döneminin başlıca özelliği, çok daha kompleks bir hayatın teşekkül etmesidir. Osmanlıca, esas itibariyle, İslâm medeniyetini ifade eden bir dildir; küçük bir zümrenin dili değildir. Yanlış olarak «Osmanlıca» adı verilen bu dil, büyük bir medeniyet devresinin dilidir. Türklerden önce yerleşik medeniyete geçmiş olan toplumlardan, Araplardan, Farslardan ve Bizanslılardan pek çok unsuru kelimeleriyle birlikte almışlardır. Köylere kadar yayılan tekke edebiyatı da, halk dili ile İslâm kültürünü birleştiren Yunus Emre'yle yepyeni bir medeniyet dili teşekkül ettirmiştir.

Her medeniyet kendisine uygun maddî ve manevî unsurları ihtiva eden bir bütündür ve her safhasının kendine vergi bir lügatı vardır. Meselâ, «çarşı» orta çağın ticaret ve iktisat dünyasını aksettiren kelimedir. Osmanlıca ise, her safhasını hâlâ tam kavrayamadığımız bir medeniyetin aynasıdır

CANLI HALK DİLİ, YAZILI DİL HALİNE GELİYOR

3 Batı medeniyetinin tesirinde Türk kültürü de bir başka medeniyet devresidir. Tanzimat'tan bu yana Türkçenin geçirdiği değişimde en kuvvetli âmil, bu medeniyet değişimi olayıdır. Şöyle ki:

• Medreseden darülfunun ve üniversiteye geçişte Batı ilimleri aracılığıyla dile terimler girmiştir. Kültür dilinin değişiminde tercümelelerin de rolü büyük olmuştur.

• Gazeteler geniş kitlelere hitap ettikleri için, Yüksek Osmanlı edebiyatının dilini kullanamazdı. Şinasi, «Halkın anlayacağı bir dil kullanılmasını» istemiş ve gazete, halka hitap eden bir dilin teşekkülünde katkıda bulunmuştur. İlk gazetecilerimizin aynı zamanda edebiyatçı olmaları mânâlı bir hâdisedir.

• Tiyatro da dilin sadeleşmesinde, hayata doğru gitmesinde birinci derecede rol oynamıştır. Orta oyunu, karagöz gibi geleneksel tiyatromuzda çok zengin ve gelişmiş bir oyun dili bulunduğu için, tiyatrodan dilin halka dönüşü ve değişimi kolay olmuştur. Romanlarda da tiyatro dili taklit edilmiştir

• Batılı hayat tarzının

miştir. Okulların köye gitmesi, köylü çocukların eserler yazmaları, Anadolu'da kullanılan binlerce kelimenin edebiyata geçmesini sağlamıştır.

Atatürk, bu arada, bir de Dil Kurumu kurmuştur. Dilde daha önceki değişiklikler, yeni sosyal ve politik gelişmelerin tesiriyle olmuştur. Dil Kurumu dildeki değişimi daha şuurlu, daha ilmi ve sistematik hale getiren müessesese vazifesini görmüştür. Ancak burada olumlu ve olumsuz yanlar vardır.

DEĞİŞME, ESKİDEN KOPMA DEĞİLDİR

Osmanlı medreselerinde Türk dilini inceleyen hiç bir dal yokken, Cumhuriyet'te Türk dili üniversiteler tarafından bir ilim dalı olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Dil Kurumu, bilhassa taramalar vasıtasıyla çok faydalı eserler neşretmiştir. Dil Kurumu'nun müspet faaliyetlerinden birisi, Türkçeyi istilâ eden yabancı kelimelere karşı çok kuvvetli bir baraj kurmasıdır. Özellikle ilim terimlerinde Kurum mühim bir rol oynamıştır.

Bugünkü Türkçe bütün bu tarihi oluşun neticesidir. Dilde hâlâ tarihi bir değişimin içindeyiz. Fakat değişme asla eskiden kopma değildir. Dil, tıpkı bir nehrin akışı gibi gelişir. Nehrin sularının çok eskiden gelmesine rağmen, zaman içinde ona yeni maddeler de katılmaktadır. Bugünkü Türkçemizde bin yıllık kültürün getirdiği kelimeleri, Türk Dil Kurumu'nun yarattığı kelimelerle yan yana bulabiliyoruz.»

TEK YOL : HALK DİLİ

• GEVGİLİLİ — «Dilin gelişiminde sözlü edebiyat ve oyun sanatlarının ayrı, özel bir yeri vardır. Sayın Özdoğru, hem bir tiyatro adamı, hem de dil konularına ilgi gösteren bir yazar olarak Türkçemizin bugünkü durumunu, özellikle sahne sanatları yönünden nasıl değerlendiriyorsunuz?»

• ÖZDOĞRU — «Tiyatronun temeli dildir. Dile karşı duyarlılığı olmayan bir tiyatrocunun iyi bir tiyatro sanatçısı olamaz. Her yerde iyi bir sahne oyuncusu, o toplumun en iyi dilini de temsil etmiştir. Bugün Türk tiyatro sanatçısı dil açısından büyük sorumluluk taşır; dilde öncülük görevi vardır.

Türk dili IX. yüzyıldan başlayarak Arapça ve Farsçanın etkisiyle yapma bir dil ortaya çıkmıştır. Tanzimat'tan sonra Türk tiyatrosuna güdülecek yolu çizen Şinasi, dilde tutulması gereken tek

TIYATRO, YAŞAYAN DİLİ KULLANIR

Tiyatronun görevi yeni kelimeleri tanıtmak ve yerleştirmek değildir. Bu görev, televizyon gibi yayın araçlarına düşer. Özellikle gerçekçi oyunlarda yeni türetilen ve halkın henüz kullanmadığı kelimelerin kullanılmasına karşıyım. Şinasi, «Tiyatroda kişilerin, kişiliklerine göre konuşması gerektiğini» söylerken en doğru ilkeyi göstermişti. Alışılmamış kelimeler, sahnede kullanıldığında halkta tepki yaratıyor. Bugün Türkçeyi çok iyi kullanan yazarların yanısıra aşırı öz Türkçe kelimelerle dolu eserlerle de karşılaşılıyor. Tiyatroda bu bir dengesizlik yaratır. Sözel geliş, fazla okuma yazması olmayan orta düzeyde bir kişinin, «Tüm olanaklarımı kullanacağım, yepyeni bir yaşamım olacak örneğin» diye konuşması gerçeğe aykırı düşer. Bunun yaşayan ve halk tarafından benimsenmiş Türkçesi, «Bütün imkânlarımı kullanacağım, yeni bir hayatım olacak meseledir. Halkın «meselâ» yerine rahatlıkla «örneğin» dediği gün, bu kelimeyi de sahneye getireceğiz.

Buna karşılık, yadırgadığımız bazı yeni kelimeler zamanla baş örtülü bir kadının diline kadar da girebiliyor. Geçenlerde baş örtülü yaşlı bir kadın dolmuşa atlayarak, «Hâlâ etkiyi altın dayım, çantamı çaldılar» dedi. «Etki» kelimesi bu kadar yaygınlaşabilmişse, onu da tiyatro diline almamız gerekir. Seçim, tutum, olay gibi düzinelerle tutulmuş yeni kelime bugün tiyatrodan yerini almış bulunuyor.

STANDART BİR DİL GEREKLİDİR

Tiyatroda yeni kelimeleri tanımanın da yeri vardır. Deneysel oyunlarda yeni kelimeler yadırganmadan kullanılabilir. Meselâ, Kleist'in «Kırk Testisi»nden «Ademin Kavuğu» adıyla Türkçeye Haldun Marlılı tarafından uyarlanan eser, yaklaşık olarak bundan üç yüzyıl öncesi'nin Türkiye'sinde geçiyor. Burada kullanılan öz Türkçe kelimeler ise o çağda da kullanılmıyormuş izlenimini yaratıyor. Hatta bunlar esere arkaik bir lezzet katıyor. «Onarmak için kavukçuya yolla-mışlar.» «hay tamuya yollanması», «bakındı şu bilgiçe... derağacı kurulsun, kıyıcı gelsin...», «Adam sen de, canı tamuya...» gibi sözleri, seyirci hiç yadırgamıyor.

Sorumluluğumuz, yanlış Türkçeyi tiyatrolara sokma-
Devamı 7. sayfa

bu bir dinamik oluş içinde görevini yerine getirecektir.

BU, TÜRKÇE'NİN ARAMA DÖNEMİDİR

Türkçe bugün kendisini arama dönemi içinde dir. Ancak bütün araştırmalarda olduğu gibi dilde de yanımlar olacaktır. Bilim, yanımlar içinde gelişmiştir. Sözeleşti, ışık için yüzyıllar boyunca doğru olmayan sayısız açıklama modelleri de ortaya konmuştur. İnsan kültürünün bir olayı olan dil de, sürekli bir arama ve kendini düzeltme içindedir. Hele Batı dilleri gibi bir kültür dili ve geniş yığınlara değerleri aktarmak aracı olma çabasında bulunan Türkçe, bu kendini arayış içinde elbette birçok yanımlardan geçecektir. Aramanın uzun süreyi kapsayacağı inancındayım.

Burada yapılacak şey, çağdaş Türkçe için gerekli olan geçeri hazırlamaktır. Özellikle çağdaş toplumların dayandığı geniş bilgi kadrosunu karşılayacak kavramlar yeni terimler için sistemli, plânlı çalışmalar gereklidir.

Türk Dil Kurumu, üniversitelerden farklı bir araştırma kurumu olmuştur. Üniversitelerin çeşitli işlerinin arasında yeterince araştırma yapma imkânları sınırlıdır. Dil Kurumu dil konusunu plânlı, disiplinli ve sistemli bir şekilde ele alan tek kurumdur. Ancak dil yaratana ne Dil Kurumu'dur, ne de üniversiteler; dilin yaratıcıları yazarlar, bilim adamları, düşünürler ve hayatın kendisidir.

Dil Kurumu bugün uzmanlara danışarak her alanda sözlükler düzenlemektedir. Ancak bunlar sadece önerilerdir ve hayat bunları kabul edecek ya da etmeyecektir. En büyük yararı odur, hayat. Geçmişte birçok şeyler önerilmiş fakat tutmamıştır. Buna karşılık bazıları da tutmuştur. Hatta kurala aykırı kelimeler de tutmuştur. Demek ki, dil bilgisinin yeni kategoriler, yeni metotlar gelişmesi gerekiyor. Bu, bütün dünyada da görülen bir olaydır.

18'İNCİ YÜZYILDA DA «ALMANCA İLE FELSEFE OKUTULAMAZ» DENMİŞTİ

Rönesans gelişiminin dışında kalan Almanya'da da XVIII. yüzyılda felsefeyi bilim dili olan Latince yerine Almanca ile okutmaya kalkan bir düşünür, üniversiteden kovulmuştur. Oysa, bugün, Almanca günümüzün en ileri felsefe dilidir. Almanya'da o zaman kurulan dil derneklerinin bulduğu bazı kelimeler bugün bile alay konusu olmaktadır. Ancak bunların ve büyük düşünürlerin çalışmalarını sayesinde bugünkü Alman dili gelişmiştir.

bu karşıt büyük soruna karşı karşıyadır:

1 Çağdaş bilim ve teknolojinin gerektirdiği yeni terimlere karşılık bulmak, bunları yeniden yaratmak zorundadır. Bu konuda Türk Dil Kurumu ve Prof. Gökberk'in görüşleriyle birleşiyoruz.

2 Türk kültür dili yüzyıllar boyunca oluşmuş bir dildir. Kültür dili de zamanla değişmiştir. Fuzuli, Bâki, Nedim, Şeyh Galip gibi büyük şairlerin dili artık okullarda okutulmadığı için anlaşılma-maktadır. Bu sanatçıları yok mu farzedeceğiz? Bunlar okunmazsa toplum nasıl millî benliğine kavuşacaktır? Bu noktayı ben de çözümlenmiş değilim. Fakat kendi kültürümü reddedersek milli varlığımız ortadan kalkar, kendimize yabancılaşırız. Kültür dilini bilim dilinden ayrı düşünmek lazım. İşte bu noktada, Dil Kurumu'ndan ayrılıyorrum.

Hiç olmazsa son 50 yılda vücuda gelen eserlerin dilini, standart Türkçenin temeli olarak alalım. Türkçede vazgeçemeyeceğimiz eserlerin dilini değiştirmek doğru değildir. Sait Faik, Yahya Kemal, Cahit Sıtkı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dilini değiştirmek barbarlıktır. Yeni kelimeler türeterek eski eserleri anlaşılmasız hale getirenlerin hiç birisi aslında bu büyük sanatçıların seviyesine çıkamaz. Dil, hayatın, kültürün emrinde olmalıdır. Kültür eserlerinin yarattığı binlerce kelime feda edilemez. Dil Kurumunu yanıltan, kelimeyi «mücerret» olarak ele almıştır. Oysa dil bilimine göre, hiç bir kelime tek başına mânalı değildir. Kelime ancak kullanıldığı cümle'nin bağlantısı içinde bir değer ve anlam kazanır. Diyelim ki, «vahdet» kelimesi tek başına anlamlı fakat Cahit Sıtkı'nın «Dünyamıza karanlık bir vahdet getiriyor» mısraı içinde Türk genci «vahdet» kelimesini bilmelidir. «Bilsen ben hangi âlemdeyim, sen hangi âlemde...» mısraında âlem kelimesi Türkçeye girmiştir. «Müsavî» kelimesine Arapça diyebilirsiniz, fakat «Yıldız ve rüzgâr payımız müsavî değil» mısraı içinde ne kadar anlamlı ve ahenkli düşmektedir... Bunlar ve benzerleri Türk milletinin en büyük hazineleridir.

Öz Türkçecilik adına sınırlar boyu yarattığımız kelimeleri atarsak, çok ilkel bir milletin haline geliriz. İlimle kültürü beraber yürütmek lâzımdır. Bilim ve teknik dilini yeniden yaratacağız fakat edebî eserlerimizi yani kültür dilini korumalı, dokunmama-lıyız.

3 Okul dili de çok önemlidir. Bilim alanında en uygun öz Türkçe kelimeler, öte yandan ise kültür Türkçesinin güzel kelimeleri öğrenciyeye öğretilmelidir. Hayata mal olmuş tren, vapur, otobüs gibi kelimeler bin yıl çalışsa da dilden çıkarılmaz. Türk Dil Kurumu ilmi esaslara dayanarak ve kendi görevi sınırları içinde çok faydalı

tarışırken, karşılıklı saygı ve içtenlik şarttır. Prof. Gökberk ve Prof. Kaplan'ın içten tavırları bu açıdan çok önemli ve değerlidir.

Yaşadığımız çağı anlamak için yazarların, öğretimin üyelerinin, devlet adamlarımızın kullandığı kelimeleri anlamak zorundadır. Ne var ki, bu kelimeler okullarda öğretilmediğinden gençlerimiz çok dar bir kelime dağarcığına sıkıştırılmış durumdadırlar. Gençlerin bazıları âdeta bir kabile dili konuşuyorlar. Ne «halef-selef», ne de bunların Türkçe karşılığı olan «öncel-ardıl» biliyorlar. Oysa, düşünmek için kelimele tartış. Kelime azlığı, yalnız sıyah-beyaz ikiliğinden ibaret dar bir hayat anlayışı doğuruyor; ritler kayboluyor. Türk Dil Kurumu grillerin, yani ayırıcıların (nüansların) bilinmesini sağlamalıdır. Söz gelişti, «Muharebe» ve «harp» ayrı ayrı şeylerdir. Bizim dilimizde bu ikisinin ayrılmaması, bir hatâ olur. İngilizler muharebe-ri kaybederler ama harpleri kazanırlar» denir. Bunların ikisinin de yerine «savaş» kelimesinin kullanılması, gerçeğin anlamını kaybet-tirir.

Elimize, kemiğimize sinmiş kelimeleri atmak için uğraşmamalıyız. Dil Kurumu da aslında cami, namaz, çarşı gibi yerleşmiş kelimelere dokunmuyor. Oysa Kurum'un dışında kelime türeten -iyisine bir şey demiyecğim, kötü kelime türeten- işgüzarlar hiç de az değildir. Özellikle edebiyatımızda bu tür kelimeler sokulmamalıdır. Halkın binlerce yüzyıl kolay kolay vazgeçemeyeceği kelimelerin yerine öz Türkçe kelimeler kullanılarak yazılan eserler, daha baştan ölü olarak doğmaktadır.

ÖNCE BATIDAN GELEN YABANCI KELİMELERE KARŞILIK BULALIM

Buna karşılık, Batı'dan da bir yığın kelime geliyor. Özellikle karşılığı olmayan yabancı kelimelere karşılık bulmalıyız. Bütün dünya uluslarının kullandığı «paşaport» kelimesine «geçişlik» gibi bir kelime koyacağımıza, «background» gibi Türkçede karşılığı olmayan kelimelerin karşılıklarının bulunması daha yararlı bir çalışmaya olacaktır. Dil Kurumu bu kelimeye karşılık «ariyetişimsi» teklif etmiştir. Belki tutulmayacaktır ama şu anda elimizde başka bir kelime de yoktur. «Sürpriz», «suspence» gibi nice yabancı kelimelerin karşılığı daha bulunmamıştır. «Orijinal» kelimesine karşılık olarak pekâlâ «özgün» kelimesi bulunabilmiştir. Dil bu yolla zenginleştiğimizdir. Önemli olan dili kısırlaştırmak değil, zenginleştiğimizdir.

AYNI ANLAMA GELEN KELİMELERİN ÇOKLUĞU ZENGİNLİK DEĞİLDİR

Aslında İngilizce'de de en büyük şair sayılan Chaucer'in şiirleri bugün anlaşılıyor. Bazan kelimeler çok iyi kullanılmasına rağmen zaman içinde değişiyor. Hatta bunların anlamları tam tersine dönüşebiliyor. Edebî yattaki eskime de üstünde durulması gereken bir olaydır. Türk Dil Kurumu bazı yanımların yanı sıra çok yararlı şeyler de yapmıştır. O arada Yunus Emre'nin şiirlerinde bulunan «tanık» ile «konuk» kelimeleri ölmüştü; Dil Kurumu bunları canlandırmıştır. Aslında bir dilde aynı anlama gelen beş kelime bulunması ile

anlam taşıyan kelimeyi topluca veren dizinler düzenlenmelidir. O arada, imlâ ve telâffuz biçimleri ve noktalama da mutlaka standart duruma getirilmelidir. Bir dil ancak sağlam standartlara sahip olduğu ölçüde yerine oturur.»

DİL KURUMU, TÜRK TARİHİNE İNİYOR

• GEVGİLİLİ — «Edebiyat eserlerinin dilde yenileşme sonucunda eskimesi başka ülkelerde de görülmekte midir, sayın Prof. Gökberk? Türk Dil Kurumu kültür ve edebiyat dili üzerinde ne kadar etkilidir?»

• Prof. GÖKBERK — «Türk Dil Kurumu tarihten kopmak bir yana, eski eserlerle bağlantı kurmak yolundadır. Divan-ı Lügâ'î Türk, Kutadgubilik ve Türkçenin öteki antikal eserlerinin sayınlan-ması, tarama ve derlemeler yap-ması, Türk Dil Kurumu'nun ta-rihin derinliklerine inme çabala-rının parçalarıdır.

Türkçedeki hızlı değişim yalnız Dil Kurumu'nun işi değildir. Şairi, bilim adamı, yazarıyla heyecanlı ve dinamik bir yığın genç insan her gün dile yeni katkılar da bulunmaktadır. Kültür dili, edebiyat kadar felsefe vb. alanları da kapsıyor. Edebiyat dilindeki değişimlere Dil Kurumu fazla kaçmaz; yazar ya da edebiyatçıya eskileye bağlantı kurmasını Dil Kurumu önermez. Bu; okullara, eğitime düşen bir görevdir. Bir toplum dününü elbette unutmamalıdır. Biz de bundan yana-yız.

Büyük zevk ve değer vererek okuduğumuz dünün büyük eserlerinin birdenbire büyük ekimesi bizi bir şeydir. Ama edebiyata eskime dünya kültür tarihinin bir kuralı gibidir. Sözeleşti, Alman edebiyatında da Eski, Orta ve Yeni Almanca dönemlerine ait

dır. Bugün dilimizdeki Türkçe kelime oranının yüzde 70-75'e çık-tığı hesaplanmıştır.

Dilde her şeyi Türk Dil Kurumu yapacak değildir. Dilin yerleşmesi ona inanan tüm aydınların bir-likte çalışması ve o arada kendi-sini yenileyerek akan tarihin kat-kısıyla olacaktır. Tarih yalnız dün ve bugün değil yarınla birlikte üç boyutludur. Devrimcilik de za-ten toplumu ve onun içindeki bü-tün kurumların oluşumunu böyle bir anlayış içinde görür.»

YENİ TOPLUMUN DİLİ

• GEVGİLİLİ — «Türk dilinin günümüzdeki durumu üstündeki tartışmalar şu gerçeği ortaya koyuyor:

1 Tanzimat'tan bu yana Türki-ye'nin ulusçuluk ve halkçılık ilkeleri çerçevesinde geçirdiği de-ğişiklik, Türk dilini de halkın an-layacağı daha yakın bir niteliğe kavuşturmuştur. Günümüzde tarım toplumundan sanayi toplumuna ge-çiş aşamasında bulunan Türkiye'ye sanayi toplumlarına özgü, aklı-cı, bilimsel dünya görüşü yeni kavramlar kazandırmaktadır. Bu, dilde zenginleşme ve yenileşmenin günümüzdeki dönemlerde de süre-ceğini gösterir.

2 Dilde yenileşme dünün edebi-yat eserlerini eskitemekte ve bir kültür kopukluğu yaratmakta-dır. Dünü, bugün ve yarını bir-leştirilen dinamik bir kültür orta-mı yaratmak, ulusal eğitimin gö-revidir.

3 Türk Dil Kurumu'nun günü-müzdeki ilk görevi teknolojik ve bilimsel ilerleme dolayısıyla Türkçeye dıştan akmakta olan yabancı terimlere Türkçe karşılıklar araştırmaktır. Bilimsel çalış-malarıyla Dil Kurumu önemli gö-revler gerçekleştirmektedir.»

1972 KİTAP YILIDIR
"HER ŞEYİN ÜSTÜNDE KİTAP"
UNESCO

şimdi sünnet mevsimi
sünnet olan çocuklar için
en güzel en değerli Milliyet Yayınları'nın ÇOCUK DİZİNİ